

Ο
**ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ
ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ**

ΑΡΧΗ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΣ ΑΥΤΟΥ

ΥΠΟ

Α. ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ Ζυρίχης

ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1930

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ο
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ
ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΑΡΧΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΣ ΑΥΤΟΥ

ΥΠΟ

Α. ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και Ζυρίχης

ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1930

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ σύγγραμμά μου τοῦτο εἶχε γραφῆ εἰς τὴν πρώτην του μορφήν τὸ 1902 προσωρισμένον νὰ μετίσχη τοῦ μεγάλου διαγωνισμοῦ τοῦ προκηρουχθέντος ἐν Ἰένῃ τῆς Γερμανίας (ὑπὸ τοῦ (Γίγερ) καὶ εἶχε σκοπὸν νὰ καταπολεμήσῃ τὸ θέμα τοῦ διαγωνισμοῦ τὸ ὁποῖον ἦτο: τί διδασκόμεθα ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διαρρυθμίσιν τῆς πολιτείας. Ἐξεδόθη δὲ ὡς βραβευθὲν σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον "*Soziologie*" ἐν τῇ τότε συλλογῇ τοῦ διαγωνισμοῦ «*Natur und Staat*» τὸν Ἰούνιον τοῦ 1904 (ὑπὸ τῶν καθηγητῶν H. E. Ziegler, J. Conrad καὶ E. Haackel). Τὸ διασκεύασα καὶ τὸ ἐπεξεργάσθην μετὰ ταῦτα δις. Ἡ παρῶσα ἑλληνικὴ μορφή του εἶναι ἡ τετάρτη ἐπεξεργασία καὶ διασκεύασίς του ὥστε εἶναι τὸ πρότυπον διὰ τὴν τετάρτην γερμανικὴν ἔκδοσιν.

Αἱ γενικαὶ ἰδέαι τοῦ ἀρχικοῦ συγγράμματός μου δὲν μετεβλήθησαν· τὰς ἀνέπτυξα ὅμως καλότερα καὶ τὰς συνεκλήρωσα. Πάντοτε δὲ εἶχα ἓνα καὶ μόνον κόπον καὶ μίαν καὶ μόνην τίσιν: νὰ συλλάβω τὸ πρόβλημα ὅσον τὸ δυνατὸν καθαρά, νὰ τὸ ἐξηγήσω κατὰ τὸ δυνατὸν ὑφ' ὅλης τῆς ἀπόψεώς μου καὶ νὰ τὸ ἐπεξεργασθῶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀντικειμενικῶς καὶ ἀκριβῶς.

Ὡς πρὸς τὴν γλωσσικὴν διατύπωσιν εἶχον τὴν βοήθειαν τῶν συναδέλφων καθηγητῶν κ. κ. Γ. Γρατσιάνου καὶ Μ. Τριανταφυλλίδου, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλω εὐγνωμοσύνην· παρακαλῶ δὲ καὶ τοὺς ἀνεγνώστας μου νὰ συγχωρήσων εὐμενῶς τὰ παραρτήματα.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 19^ῃ Φεβρουαρίου 1930.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
Πρόλογος	III
Εἰσαγωγή.	
I. Καθορισμὸς τοῦ προβλήματος	1—2
II. Ἡ μέθοδος πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος	2—10
Μέρος Πρῶτον.	
Ἄρχὴ τοῦ κοινωνικοῦ βίου.	
Πρῶτον τμήμα : Κριτικαὶ σκέψεις πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνθρώπινου κοινωνικοῦ βίου	11—33
Κεφάλαιον πρῶτον: Ἐπὶ τὸ πρόβλημα περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου	11—14
Κεφάλαιον δεύτερον: Αἱ πλάναι κατὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου	14—18
Κεφάλαιον τρίτον: Ἐπὶ ἀντικειμενικῶς δεδομένα πρὸς πιθανὴν ἐξήγησιν τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου	18—33
Α. Αἱ πιθαναὶ ἀρχικαὶ ἠρωτικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων	20—28
Β. Μία προϋπόθεσις διὰ τὸ δυνατόν τῆς παροδικῆς συζεύξεως ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐπὶ τῶν πρώτων ἀνθρώπων	28—33
Δεύτερον τμήμα : Ἡ πιθανὴ ἀρχικὴ κατύστασις τοῦ κοινωνικοῦ βίου	33—49
Κεφάλαιον πρῶτον: Ἡ ἀρχὴ τοῦ κοινωνικοῦ βίου	33—42
Κεφάλαιον δεύτερον: Ἡ ἕρξη τῆς πρωτογόνου κοινωνίας	42—48
Κεφάλαιον τρίτον: Ἡ πρωτόγονος κοινωνία καὶ τὸ κοινωνικὸν γένος	48—49
Μέρος Δεύτερον.	
Ἐξέλιξις τοῦ κοινωνικοῦ βίου.	
Πρῶτον τμήμα : Ἐξέλιξις τῶν διαφόρων ὀψεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου	50—80
Κεφάλαιον πρῶτον: Ἐξέλιξις τῶν μορφῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου	50—54
Κεφάλαιον δεύτερον: Ἐξέλιξις τῆς ὀργανώσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου	55—61
Κεφάλαιον τρίτον: Ἐξέλιξις τῆς ἕλης τοῦ κοινωνικοῦ βίου	61—75

	Σελίδες
A. Ποιοτική σύστασις τῆς ὕλης τοῦ κοινωνικοῦ βίου	61—62
B. Ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως τῆς ὕλης τοῦ κοινωνικοῦ βίου	62—75
α) Ἡ θέσις τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ γενικῶς	63—68
β) Ἡ θέσις τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ κατὰ τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του	68—75
Κεφάλαιον τέταρτον: Ἐξέλιξις τοῦ πνεύματος τοῦ κοινωνικοῦ βίου	76—80
Δεύτερον τμήμα: Ἡ πρὸς ἀλλήλας σχέσις τῶν διαφόρων ὄψεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου κατὰ τὴν ἐξέλιξίν των καὶ αἱ αἰτίαι τῆς ἐξελίξεώς των	81—123
Κεφάλαιον πρῶτον: Ἡ σχέσις τῶν διαφόρων ὄψεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὴν ἐξέλιξίν των	81—91
A. Μορφή καὶ ὀργάνωσις τοῦ κοινωνικοῦ βίου κατὰ τὴν σχέσιν των πρὸς ἀλλήλας	81—82
B. Ἡ σχέσις τῶν δύο ὄψεων τῆς ὕλης τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀναμεταξύ των	82—85
Γ. Αἱ μορφαὶ τῆς κοινωνίας καὶ αἱ δύο ὄψεις τῆς ὕλης τῆς ἐν τῇ σχέσει των πρὸς ἀλλήλας	86—88
Δ. Ἡ ὀργάνωσις τῆς κοινωνίας καὶ αἱ δύο ὄψεις τῆς ὕλης αὐτῆς κατὰ τὴν σχέσιν των μεταξύ των	88—89
E. Πνευματικὴ ἐξέλιξις τῆς κοινωνίας καὶ ἐξέλιξις τῶν μορφῶν, τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς ὕλης αὐτῆς κατὰ τὴν σχέσιν των μεταξύ των	89—91
Κεφάλαιον δεύτερον: Αἰτία τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων ὄψεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου	91—123
A. Αἰτία τῆς μεταβολῆς τῆς μορφῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀπὸ κοινωνικὸν γένος εἰς πολιτείαν	92—99
B. Αἰτία τῆς ὀργανώσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου γενικῶς καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ δικαίου	100—105
Γ. Αἰτία τῆς ἐξελίξεως τῆς ὕλης τοῦ κοινωνικοῦ βίου	105—110

	Σελίδες
Α. Αίτια τῆς ἰδιαιτέρας κοινωνικῆς ἀπο- σφαίρας καὶ τῆς ἐξελίξεώς της.	111—123
Τρίτον τμήμα : Κατεύθυνσις τῶν διαφόρων ὄψεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου κατὰ τὴν ἐξέλιξίν των	123—130
Κεφάλαιον πρῶτον : Κατεύθυνσις τῆς ἐξελίξεως τῶν μορφῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ τῆς ὀργα- νώσεώς του	123—126
Κεφάλαιον δεύτερον: Κατεύθυνσις τῆς ἐξελίξεως τῆς ἕλης τοῦ κοινωνικοῦ βίου	126—128
Κεφάλαιον τρίτον : Κατεύθυνσις τῆς ἐξελίξεως τοῦ πνεύματος τοῦ κοινωνικοῦ βίου	128—130

Μέρος Τρίτον

Ἡ φύσις καὶ τὸ κατ' ἀνάγκην τῆς φύσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Πρῶτον τμήμα : Ἡ φύσις, ἦτοι τὸ «τί εἶναι» τοῦ κοινωνι- κοῦ βίου	131—212
Κεφάλαιον πρῶτον : Ἡ οὐσία τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας.	131—160
Α. Ἡ σύνθεσις τῆς ἕλης τῆς κοινωνικῆς ἐνότητος	131—144
α) Ὁ ἀτομικὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ κοινο- νικὸς βίος	133—137
β) Ἡ οἰκογένεια καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος.	137—141
γ) Κοινωνικὸν κόμμα καὶ κοινωνικὸς βίος	141—144
Β. Ἡ σύνθεσις τοῦ πνεύματος τοῦ κοινο- νικοῦ βίου	145—156
α) Οἱ σκοποὶ ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ βίου	145—152
β) Θέλησις καὶ πνεῦμα ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ	152—156
Γ. Ἡ συνθετικὴ κατάστασις τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας.	157—160
Κεφάλαιον δεύτερον : Ἐξέλιξις τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.	160—183
Α. Βάσις καὶ ἀντικείμενον τῆς ἐξελίξεως	160—162
Β. Αἰτία τῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας καὶ τῆς σχέσεως τῶν ἐθνῶν	162—174
α) Αἱ ἰδεολογικαὶ αἰτίαι τῆς ἐξελίξεως	164—170
β) Αἱ ὄλκιαι αἰτίαι τῆς ἐξελίξεως.	170—172
γ) Σύστημα τῶν αἰτιῶν τῆς ἐξελίξεως	172—174
Γ. Ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας	

	Σελίδες
καὶ τῆς σχέσεως τῶν ἐθνῶν	171--182
Δ. Ἡ μηχανικὴ τῆς ἐξελίξεως τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ βίου.	182--189
Κεφάλαιον τρίτον: Ἡ κοινωνία ὡς ὀργανοποιήσις	189--206
α) Τὸ δίκαιον	191--197
β) Τὰ ἠθῆ καὶ ἔθιμα, τὸ κοινωνικῶς εὐ- πρεπές	197--199
γ) Ὁ φύλαξ τῆς τάξεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ	199--206
Κεφάλαιον τέταρτον: Ὁ κοινωνικὸς λεγόμενος βίος	206--212
Δεύτερον τμήμα: Ἀναγκαιότης τῆς φύσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου	212--267
Κεφάλαιον πρῶτον: Ὁ χαρακτῆρ τοῦ κοινωνικοῦ βίου	212--220
Κεφάλαιον δεύτερον: Βαθμὸς τῆς σταθερότητος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ κοινωνικοῦ βίου	220--228
Α. Βαθμὸς τῆς σταθερότητος τῆς ἀνομιώ- τητος τῶν ἀνθρώπων	223--226
Β. Ὁ βαθμὸς τῆς ἰσχύος τοῦ ἠθικοῦ, τοῦ ἰδεολογικοῦ «ὀφείλεις!»	226--228
Κεφάλαιον τρίτον: Κριτικὴ τῶν προτάσεων καὶ σχεδίων πρὸς μεταρρυθμίσειν τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῆς ἱστορίας	229--250
Α. Τὸ μέτρον πρὸς κρίσειν τῆς ὑφισταμένης κοινωνικῆς καὶ ἱστορικῆς καταστάσεως καὶ τὸ μέτρον πρὸς κρίσειν παντὸς σχε- δίου μεταρρυθμίσεως.	229--230
Β. Τὰ κακῶ ἔχοντα ἐντὸς τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ βίου καὶ εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἐθνῶν.	231--245
α) Τὸ ζήτημα τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἐν τῇ ὑφισταμένῃ κοινωνίᾳ	231--242
β) Τὸ ζήτημα τῆς ἐγκληματικότητος	242--243
γ) Τὸ ζήτημα τοῦ πολέμου	243--245
Γ. Τὰ σχέδια πρὸς μεταρρυθμίσειν τῆς κοι- νωνίας	245--256
α) Τὸ κοινωνικὸν μεταρρυθμιστικὸν κόμμα	246--249
β) Ὁ σοσιαλισμὸς καὶ κομμουνισμὸς	249--256
Κεφάλαιον τέταρτον. Ἡ φυσικὴ ροὴ τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν σχέσεων	256--260
Κεφάλαιον πέμπτον. Ὁ νόμος τῆς πρακτικῆς κοινωνι- κῆς καὶ ἐθνικῆς ἐνεργείας. Ἡ πολιτικὴ.	260--267

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. Καθορισμός τοῦ προβλήματος.

Οἱ ἄνθρωποι—καὶ μόνον περὶ τούτων πρόκειται ἐνταῦθα—ζοῦν ὁμοῦ ὡς οργανωμένοι εἰς μεγάλας ἢ μικρὰς ἐνότητες. Τοιαύτην ἐντύπωσιν ἔχει τις, οὔτως εἰπεῖν ἰσχυόμενος ἔξω τῶν ἐνοτήτων τούτων, τοῦλάχιστον κατὰ πρώτην ὄψιν, παρητηροῦν μίαν οἰανδήποτε τοιαύτην ἐνότητα. Αἱ κυριώτε-
ρα ἀπὸ τὰς ἐνότητες αὐτὰς εἶναι εἰς τοὺς πρωτογόνους ἀνθρώ-
πους τὸ «κοινωνικὸν γένος» καὶ ἡ «κοινωνικὴ φύλη», ¹⁾ εἰς
δὲ τοὺς πολιτισμένους ἡ «πολιτεία». Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ
ἄνθρωποι ζοῦν ἐντὸς τῶν ἐνοτήτων τούτων καὶ εἰς στενωτέρας
ἢ εἰδικωτέρας ἐνότητες: τοὺς εὐρίσκει κανεῖς ὀργανωμένους εἰς
οἰκογενεῖας, εἰς ἐκκλησίας, (θρησκευτικὰς κοινότητας), εἰς διέ-
φορα σωματεῖα καὶ ἐταιρεῖας, εἰς λέσχας καὶ συντροφίαις, εἰς ὀ-
μίλους κτλ. Ἄλλ' ὥς φαίνεται, αἱ ἐνότητες, τὰς ὁποίας πρώτης
ὠνόμασι, εἶναι αἱ σπουδαιότεραι· διότι ὑπάρχουσιν καὶ ἄνθρω-
ποι μὴ ἀνήκοντες εἰς καμίαν τῶν στενωτέρων καὶ εἰδικωτέρων
ἐνοτήτων, οἱ ὅποιοι ὅμως ζοῦν μετὰ τῶν ἄλλων, ἀδιάφορον ἂν
μαγῆρη βίον ζώντων ἢ συνδεδεμένων εἰς ἰδιαιτέρα σωματεῖα, ἐντὸς
τῆς μεγαλυτέρας ἐνότητος, ἢ ὁποία ὀνομάζεται π. χ. «πολιτεία».

Ἴδου λοιπὸν τὸ πρόβλημα: τί εἶναι αἱ ὀργανωμένοι ἐνό-
τητες αὗται; Ἦ ἂν ὀνομάζωσιν τὸ ὅμοιον κοινωνία;
τί εἶναι λοιπὸν ἡ κοινωνία; Ἰννοεῖται ὅτι δὲν ἀρνοῦμαι οὔτε
τὸ δυνατὸν οὔτε τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ

¹⁾ Ἡ ἀνάγκη τῆς χρήσεως ὀλίγων τινῶν νέων ὄρων καὶ ἡ σημα-
σία αὐτῶν θὰ γίνῃ ἀργότερον κατάδηλος.

²⁾ Ἐλευθεροπούλου, Ὁ κοινωνικὸς Βίος.

κατανοήσεως μιᾶς ἐκείστης καὶ τῶν στενωτέρων καὶ εἰδικωτέ-
ρων ἐνοτήτων (τῆς ἐσωτερικῆς ὑφῆς οὕτως εἶπεῖν, ἢ τῆς συνθέσε-
ως αὐτῶν). Ἄλλ' ὅμως ἐγὼ θὰ τὰς λάβω ἐνταῦθα ὅπ'
ὄψιν μόνον ἐφ' ὅσον εἶναι ἀνάγκη καὶ εἰς ται-
αύτην περίπτωσιν μόνον συντόμως.

Τὸ κύριον πρόβλημά μου εἶναι λοιπὸν τοῦτο : νὰ κατα-
νοήσω τὴν ἀρχὴν τῆς κατ' ἐξοχὴν κοινωνί-
ας (τοῦ κοινωνικοῦ γένους καὶ τῆς πολιτείας), τὴν ἐξέλι-
ξίν τῆς καὶ τοὺς ὅρους καὶ νόμους τῆς ἐξε-
λίξεως ταύτης καὶ τέλος τὴν φύσιν, τὴν σύν-
θεσιν καὶ ἀναγκαιότητα τῆς συνθέσεως, ἢ
ἄλλως τῆς ὑφῆς τῆς κοινωνίας. Ἐννοεῖται οὐκ ὀλίγον
—διότι τοῦτο εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἓνα μέρος τοῦ προβλήματος περὶ
τῆς ἀναγκαιότητος τῆς συνθέσεως τῆς κοινωνίας— ὅτι ἐνταῦθα θὰ
γίνῃ λόγος καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἀνθρώπινου κοινωνικοῦ
βίου ἢ μᾶλλον τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας.

II. Ἡ μέθοδος πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος.

Ὁ ἀνθρώπινος κοινωνικὸς βίος κατ' ἐξοχὴν (δηλαδὴ τὸ κοι-
νωνικὸν γένος καὶ ἡ πολιτεία), τὸν ὁποῖον προτίθεμαι νὰ ἐ-
ρευνήσω καὶ νὰ καταστήσω καταληπτόν, εἶναι ἀντικείμενον τῆς
ἐμπειρίας : οἱ ἄνθρωποι ἔζων καὶ ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ ζοῦν
ἀκόμη εἰς τὰς μεγάλας ἐκείνας κοινωνίας, αἱ ὁποῖαι ὀνομαζόν-
ται κοινωνικὸν γένος καὶ πολιτεία.

Ἐκ τοῦ ἀπλοῦ τοῦτου γεγονότος ἔπεται ὅτι ἡ μέθο-
δος πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματός μου εἶναι ἡ ἀνάλυσις καὶ ἡ
ἐπαγωγή, ἡ ἀνάλυσις τῶν πραγματικοτήτων, τῶν δεδομένων,
ἡ σύγκρισις καὶ παραβολὴ καὶ ὁ ἐπαγωγικὸς σύνδεσμος τῶν
πραγμάτων. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ ἐπρόκειτο πάντο-
τε περὶ αὐθαιρέτου διανοητικῆς κατασκευῆς, εἴαν θὰ ἤθελε
κανεὶς νὰ νομίξῃ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἡ πραγματικότης τῆς κοι-
νωνίας εἶναι τὸ φαινόμενον μιᾶς « ἰδέας » ἢ μιᾶς « ἐννοίας »
κοινωνικοῦ βιοῦ ἢ κοινωνίας καὶ ὅτι ἐκείνη ἡ ἰδέα ἢ ἡ ἐν-

νοια ἀποτελεῖ τὴν βίαν καὶ τὰ θεμέλια τῆς ἐρεῦνης, ὅτι ἐπομένως πρῶτον αὐτὴ πρέπει νὰ τεθῆ ὡς ζήτημα καὶ νὰ ἐξετασθῆ. Τοιαύτη ἀποψις θὰ ἦτο ἐσφαλμένη, διότι δὲν πρέπει νὰ γίνεται σύγχυσις μεταξὺ κριτικῆς τῆς πραγματικότητος καὶ καταλήψεως, κατανοήσεως αὐτῆς. Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ σχηματίσῃ (νὰ φαντασθῆ) κανεὶς συμφώνως π. χ. μετὸν Πλάτωνα ἢ κατὰ τὸ παράδειγμα του, δηλ. εἴτε συμφώνως πρὸς μεταφυσικὴν τινα ἀποψιν, εἴτε συμφώνως πρὸς ἠθικὰς δοξασίας περὶ ἀνθρώπου, μίαν ἰδέαν ἢ ἔννοιαν περὶ ἀνθρωπίνου κοινωνικοῦ βίου. Ἀλλὰ δὲν θὰ θελήσῃ καὶ δὲν θὰ δυνηθῆ κανεὶς νὰ διακριθῆ ὅτι ὁ Πλάτων τοῦ παραδείγματός μου κατενόησε (ἢ ἠθέλε νὰ κατανοήσῃ) τὴν πραγματικότητα τῆς κοινωνίας, τὸν κοινωνικὸν βίον, ὅπως ὑφίσταται: ὁ Πλάτων ἔκρινε καὶ κατέκρινε ἀπὸ ἡψηλῆς περιοπῆς τὸν ὑφιστάμενον κοινωνικὸν βίον, ἀλλὰ δὲν κατενόησε (δὲν ἠθέλησε ἴσως νὰ κατανοήσῃ) τὸν ὑφιστάμενον τοῦτον βίον ὡς τοιοῦτον, ὅπως ἔχει. Καὶ ὅμως κατὰ τὴν προσπάθειαν πρὸς κατανόησιν ἀντικειμένου τινὸς δὲν πρόκειται περὶ κριτικῆς αὐτοῦ, τὸ πρότιστον εἶναι ὄχι ἡ κριτικὴ, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ κατανοήσις του, ὅπως ἔχει. Ἡ κριτικὴ εἶναι ἔργον τῆς φιλοσοφίας ἢ μιᾶς τινος ἐπισκοπῆσεως ἰδιαιτέρας μετὰ τὴν κατανοήσιν τῶν πραγμάτων, ὅπως ἔχουν.

Τὸ πρῶτον εἶναι λοιπόν, ὅπως ἔλεγον, ἡ ἀνάλυσις, ἡ σύγκρισις καὶ παραβολὴ καὶ ἡ ἐπαγωγικὴ συνένωσις τῶν πραγματικοτήτων.

Καὶ ὅμως ὁμιλοῦν ἄλλοι ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐρευναν τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων συνήθως περὶ ψυχολογικῆς, βιολογικῆς καὶ ὀργανικολογικῆς («organizistisch») μεθόδου. Πρασιδέτω δὲ ὅτι οἱ κοινωνιολόγοι πρέπει νὰ διακριθῶν προσέτι καὶ εἰς ἀνθρωπολογοῦντας, ἐθνολογοῦντας, οἰκονομολογοῦντας κτλ. Αἱ διακρίσεις αὗται ἔχουν, ἐννοεῖται, μόνον γενικὴν σημασίαν· ἴσως δὲν ὑπάρχει κοινωνιολόγος, ὁ ὅποιος ἀνήκει καθαρῶς εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην κατηγορίαν. Ἀλλὰ τὸ σπουδαῖον εἶναι ὅτι ὅλα αὗται αἱ δῆθεν μέθοδοι εἶναι θεωρητικαὶ κατασκευαί. Ἴδου δὲ διατί, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ ἐπαναλάβω ὅτι

ἐλέχθη ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τάσεως. Ἐξαίρητο μόνον τοὺς κύριωτέρους λόγους κατὰ τούτων τῶν διήθεν μεθόδων.

Ἐγὼ δηλαδή εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἐκεῖνα αἱ λεγόμενα μέθοδοι πρὸς κατανόησιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων εἶναι κυρίως κατασκευαὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐκ μιᾶς ὁρισμένης ἀπόψεως. Αἱ ἀπόψεις δὲ αὗται εἶναι ἰσχυρισμοὶ ἢ γνώμαι ἐκ τῶν προτέρων τίθεται ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος εἶναι φαινόμενόν τι φυσικὸν (ἢ ψυχολογικόν), ἢ κατ' ἄλλους βιολογικόν, ἢ ὀργανικόν, ἢ ἀνθρωπολογικόν καὶ ἐθνολογικόν, ἢ οἰκονομικόν κτλ. Ὡς τε γίνεται κατασκευὴ αὐθαίρετος τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος «τί εἶναι ὁ κοινωνικὸς βίος;» συμφώνως πρὸς τὴν προϋπόθεσιν· δηλαδή οἱ ψυχολογικῶς ἐργαζόμενοι ἐξηγοῦν τὸν κοινωνικὸν βίον ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων ψυχικῶν ιδιοτήτων καὶ δυνάμεων ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οἱ βιολογικῶς ἐργαζόμενοι ἢ γενικῶς οἱ κοινωνιολόγοι οἱ ἔχοντες ὡς βίαιαν τὰ φυσικὰς ἐπιστήμας ἐξηγοῦν τὸν κοινωνικὸν βίον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὡς ἰδιαιτέραν τινὰ ἐμφάνισιν τῶν φυσικῶν καὶ ἰδιαιτέρας τῶν βιολογικῶν νόμων, οἱ ὀργανικολογικῶς παρατηροῦντες τὴν κοινωνίαν ἐξηγοῦν αὐτὴν κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἀτομικὸν τινα ὀργανισμόν, π.χ. πρὸς τὸν ἀνθρώπον· οἱ ἀνθρωπολογοῦντες καὶ ἐθνολογοῦντες θεωροῦν τὸν κοινωνικὸν βίον ὡς τὸ ἀποτέλεσμα φυλετικῶν πολέμων προερχομένων ἐκ διαφορᾶς τῶν ἱκανοτήτων ἢ τῶν βαθμῶν τῶν ἱκανοτήτων (ιδιοτήτων) μεταξὺ τῶν ἀνθρωποφυλῶν· οἱ οἰκονομολογοῦντες τέλος ἐξηγοῦν τὸν κοινωνικὸν βίον, ὅπως καὶ τὰ φαινόμενά του, ὁρισμένοι ἐξ οἰκονομικῶν φαινομένων καὶ διαφορῶν, ὡς ἀποτελέσματα οἰκονομικῆς πύλης (οἰκονομικῆς διαμάχης) συμβαινοῦσης ἕνεκα τῆς ἐκείστοτε ὑφισταμένης οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ τῶν μέσων οἰκονομικῆς παραγωγῆς.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι νεώτεροί τινες κοινωνιολόγοι λέγουσι· τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, καὶ γενικώτερον ὁ κοινωνικὸς βίος, εἶναι προϊόντα, ἀποτέλεσμα, τῆς ἀλληλενεργείας τῶν ἀνθρώπων· ἕνεκα τούτου προσπαθοῦν καὶ αὐτοὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐξηγήσουν τὸν κοινωνικὸν βίον ψυχολογικῶς. Ἡ ὑπάρχουσα ἄλλοι κοινωνιολόγοι οἱ λέγοντες ὅτι ἡ κοινωνία δὲν εἶναι φυσικ-

κὸν γεγονὸς ὑποτασσόμενον εἰς σχέσεις αἰτιότητος, ἀλλὰ μία πνευματικὴ πραγματικότητα (πραγματικὸν τι) ὑφιστάμενη πρὸ πάσης ἐμπειρίας, ἐξ ἑαυτῆς, πλήρης σκοποῦ (σκοπιμότητος) καὶ ὡς μία (ἀδιαίρετος) ὁλότης· ἡ κοινωνία εἶναι, λέγουν, μᾶλλον κόσμος σκοπῶν ἢ φυσικὸς κόσμος, τὰ δὲ κοινωνικὰ φαινόμενα δὲν εἶναι προϊόντα ἀλληλενεργείας ἢ ἀμοιβαίων σχέσεων ἀνεξαρτήτων κατ' ἰδίαν ἀνθρώπων· κοινωνία εἶναι φαινόμενόν τι ἰδιῶν (sui generis), κοινότης πνευματικὴ, θετικότης (πραγματικότης) πνευματικὴ συνιστάμενη ἐκ μελῶν καὶ ὄχι ἐκ μερῶν. Αἰτιῶν ἕνεκα τῆς τοιαύτης ἀκρίβειας τοῦ κοινωνικοῦ βίου (μᾶς προϋπόθεσις ἐκ τῶν προτέρων) προσπαθοῦν οἱ ὀπίθοι αὐτῆς νὰ ἐξηγήσουν, νὰ κατανοήσουν, τὸν κοινωνικὸν βίον δι' ἐγγυῶν κατηγορικῶν, προσπαθοῦν νὰ ἐπιτύχουν τὸν καθορισμὸν τῶν κατ' ἰδίαν ἀνθρώπων ὡς μελῶν τοῦ ὅλου διὰ τῆς ὁλότητος.

Ἄλλὰ παρατηρῶν τις ἐπισταμένως τὰς νέας ταύτας δοξασίας περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας εὐρίσκει ἀμέσως ὅτι καὶ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν αὐτῶν σημασιῶν, τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται καὶ εἰς τοὺς ἄλλοτε λεγομένους ψυχολογοῦντας κοινωνιολόγους καὶ εἰς τοὺς λοιπούς. Αἰετὶ εἶναι ἐξ ἴσου μία προϋπόθεσις καὶ εἴαν τις ἔχη ὡς βάσιν τῶν ἐρευνῶν του τὸ ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος εἶναι ὁ βίος, ἀδιαίρετον εἰς ποῖόν τινα βαθμὸν, ἀνεξαρτήτων ἀτόμων καὶ εἴαν τις ἔχη ὡς τοιαύτην βάσιν τὸ ὅτι, ὅπως λέγουσιν οἱ ἄλλοι, ὁ κοινωνικὸς βίος εἶναι μία ἀπόλυτος ὁλότης, οἱ δὲ ἀτομικοὶ ἄνθρωποι ἀποτελοῦν τὰ μέλη αὐτῆς. Καὶ πραγματικῶς οἱ ὀπίθοι τῆς τελευταίας ταύτης διδασκαλίας προσπαθοῦν ἐνθὺς ἐξ ἀρχῆς μᾶλλον ν' ἀναπτύξουν ἠθικὸν τι σύστημα κατὰ Πλάτωνος ἢ Εἰς ἡ τ ο καὶ τὴν γερμανικὴν ρομαντικὴν τάσιν (π. χ. Adam Müller) καρὸ νὰ ἐρευνήσουν ἀντικειμενικῶς τὸν κοινωνικὸν βίον. Λέγεται μὲν ὅτι δόγματά τινα νέα, ἀπόρρητοι τῆς νεοκλασικῆς φιλοσοφίας δίδουν βάσιν σταθερὰν καὶ ἰκανὴν εἰς τὴν προϋπόθεσιν ἐκείνην τῆς «καθολικότητος» (Universalismus), ὅτι δηλαδὴ τὸ ὅλον (ἡ ὁλότης), ἡ κοινωνία, εἶναι θετικόν, πραγματικόν, τὰ δὲ ἄτομα (οἱ ἀτομικοὶ ἄνθρωποι) εἶναι μόνον μέλη τῆς ὁλότητος αὐτῆς. Ἄλλ' ἀπ' ἐναντίας καὶ κατὰ τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν πρόκειται περὶ μᾶς νέας κατασκευῆς

αὐθαιρέτου. Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη ἔχει οὕτω : πρέπει, λέγουν, πρὸ πάσης ἐρεῦνης τοῦ κοινωνικοῦ βίου νὰ γίνῃ ἔρευνα σχετικὴ τῶν λογικῶν καὶ γνωσιολογικῶν ὄρων, νομίζουν ὅτι ἡ τοιαύτη ἔρευνα καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἑνιαῖον τῆς γνώσεως καὶ τῆς λογικῆς συνειδήσεως προϋποθέτει τὴν κοινωνίαν ὡς μίαν ἀπολύτως θετικὴν, πραγματικὴν, ἐνότητα, καὶ λοιπὸν λέγουν ἀντιστόρφως ὅτι οἱ ἀτομικοὶ ἄνθρωποι εἶναι οὕτως εἰπεῖν, φύραμα τι εὐπλαστον, λαμβάνον σχῆμα διὰ τῆς κοινωνίας. Ταυτοχρόνως ὅμως λέγει καὶ ὁ «ἀτομισμὸς» (Individualismus) ὅτι ἔχει βάσεις ἀρκετὰς καὶ σταθερὰς εἰς τὰς λεγομένας «φαινομενολογικὰς» ἐρεῦνας καὶ ἀναλύσεις· δηλαδὴ οἱ ὀπαδοὶ τῆς γνώμης αὐτῆς λέγουν ὅτι ὁ παρατηρῶν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ «ἐγὼ» εὐρίσκει ὅτι ἡ μόνη πραγματικότης εἶναι τὸ ἄτομον, (ὁ ἀτομικὸς ἄνθρωπος), ἐννοεῖται ὅμως, προσθέτον, ὅχι ὡς ἀνεξάρτητον ὄν, ἀλλ' ἐν συνδέσμῳ μὲ ἄλλους κατ' ἰδίαν ἀνθρώπους, διὰ τῶν ὁποίων μόνον ἀποκτᾷ τὸ περιεχόμενον του. Καὶ ὅμως καὶ κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς καθολικότητος καὶ κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ φαινομενολογοῦντος ἀτομισμού ἡ ἀλήθεια εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, αὕτη : καὶ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ κατασκευῆς αὐθαιρέτου, ἥτοι α) περὶ τῆς «φαινομενολογικῆς» κατασκευῆς, δηλ. ὅτι ὁ ἀτομικὸς ἄνθρωπος ὡς «ἐγὼ» ἀπομεμονωμένον δὲν ἔχει περιεχόμενον, ὅτι αὐτὸς ἐκ γενετῆς δὲν ἔχει οὐδόλως ἰδιαιτέρας διαθέσεις καὶ οὐδεμίαν ἰδιοφυΐαν, ἰδιαιτέρα προτερήματα φυσικὰ, ἀλλὰ μόνον τὴν ἰκανότητα νὰ γίνῃ κάτι καὶ ὅτι ὁ καταρτισμὸς αὗτος συμβαίνει ἐν τῇ κοινωνίᾳ διὰ τῆς κοινωνίας καὶ β) περὶ τῆς «νεοκαντικῆς» κατασκευῆς δηλ. ὅτι δῆθεν ἡ ἐνότης τῆς λογικῆς συνειδήσεως, τοῦ «ἐγὼ», προϋποθέτει τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα τῆς κοινωνίας ¹⁾.

Ὡστε παρεγνωρίσθη ἡ μόνη ἀλήθεια, αὕτη : τὸ μόνον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γνωστὸν εἶναι, ὅτι οἱ ἄνθρω-

1) Πρὸβλ. τὴν κριτικὴν μου κατὰ τῆς νεοκαντικῆς κατασκευῆς ἐν τῷ περιοδικῷ : Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie II. ἔτος (1926) 2. τεύχος ὑπὸ τὸν τίτλον : Exakte oder spekulative Soziologie καὶ τὴν κριτικὴν μου κατὰ τῆς φαινομενολογικῆς τάσεως ἐν τῷ ἰδίῳ περιοδικῷ IV. (1928) 2. ὑπὸ τὸν τίτλον : Noch einmal Einzelmensch und Gesellschaft.

ποῖ ζοῦν ὁμοῦ ὀργανωμένοι καὶ ὅτι ἡ τοιαύτη συμβίωσις ὀνομάζεται κοινωνία. Ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν εἶναι γνωστὸν οὔτε ἐὰν ὁ ἀτομικὸς ἄνθρωπος, ἀδιάρθρωτον εἰς ποῖόν τινα βαθμὸν, οὔτε ἐὰν ἡ ὁλότης εἶναι ἡ μόνη πραγματικὴ ὑπόστασις. Διὰ τὴν γνῶσιν τοῦτο πρέπει νὰ γίνουσι ἐρευναὶ ἀποβλέπουσαι κατ' εὐθείαν εἰς τὸ πρόβλημα. Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἔκαμαν προόδους μόνον ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐφ' ὅσον ἤρχισαν νὰ προπαρασκευάζονται κατ' ἀρχάς διὰ γνωσιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ μάλιστα ὡς λέγουν, ὁδὸν τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως τοῦ Κ a n t. Τὸ ἀντίστροφον εἶναι ἀληθές: ὁ Ρ o i n c e n ὁ Ἐ n s t e i n κ.ἄ. ἐπορίσθησαν συμπεράσματα σχετικὰ πρὸς τὰ προβλήματα τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως ἀπὸ τῆς πραγματικότητος, τῆς ὁποίας ἠρεῖον. Ἡ μόνη δὲ ἀντικειμενικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐρευνα τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀρχίζει μὲ μίαν ἀναλυτικὴν ἐπισκόπηση τῶν δεδομένων τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἡ ὁποία σὺνδύει προῦποθέτει οὔτε δὴθεν εἰδικωτέρας καὶ ἰδιαιτέρας ἐρεῖνας περὶ θεωρίας τῆς γνώσεως οὔτε ἄλλην τινὰ θεωρητικὴν ἀποψιν, ἀλλὰ παρατηρεῖ τὴν ὀργανωμένην συμβίωσιν τῶν ἀνθρώπων ἀπ' εὐθείας.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ὑπάρχουν ἀντικειμενικῶς δύο ὁδοὶ φέρουσαι πρὸς τὴν κατανόησιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου: εἶναι δυνατὸν ν' ἀρχίσῃ τις ἐρευνῶν ἢ μὲ τὸν ἀτομικὸν ἄνθρωπον, ἢ μὲ τὴν ὀργανωμένην ἐνότητά. Ἄλλ' ὅμως μόνον ἡ δευτέρα ὁδὸς εἶναι ἡ τελεσφόρος. Ἡ πρώτη ὁδός: μὲ τὴν λέξιν «ἀτομικὸς ἄνθρωπος» δὲν ἐννοῶ τὸ φαινόμενον ἐνὸς δὴθεν καθαροῦ «ἐγὼ» ἄνευ περιεχομένου (ἄνευ ἰδιοφυίας, ἄνευ ἰδιαζόντων προτερημάτων φυσικῶν), ἀλλὰ τὸν πραγματικὸν ἀτομικὸν ἄνθρωπον. Ἐν τούτοις ὁ κοινὸς ἀτομικὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι κατάλληλον ἀντικείμενον διὰ τὰς σχετικὰς ἐρεῖνας: αὐτὸς δὲν ἔχει τι τὸ ἀκριβὲς καὶ ὠριαπένον: πρέπει λοιπὸν νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ ἀτομικοὶ ἄνθρωποι οἱ ἀποτελοῦντες τὰ ἄκρα τῆς ἀνθρωπότητος, δηλαδὴ οἱ μεγάλοι λεγόμενοι ἄνδρες καὶ οἱ λεγόμενοι ἀκοινώνητοι, διὰ τὴν γίνῃ δι' ἀναλύσεως κατάδηλον, διὰτὶ οἱ ἀκοινώνητοι λεγόμενοι εἶναι ἀκοινώνητοι καὶ πῶς καὶ διὰτὶ ἐνεργοῦν

καὶ ἐργάζονται οἱ πρῶτοι, οἱ μεγάλοι λεγόμενοι ἄνδρες ¹⁾. Τοιαῦται ἔρευναι εἶναι διδακτικώταται· δι' αὐτῶν ἀνακαλύπτει κανεῖς τὰ ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα συνενοῦν τοῖς ἀνθρώποις εἰς μίαν κοινωνίαν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ γενικωτέρων ἄλλων ψυχολογικῶν ἐρευνῶν περὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου ὡς παιδαγωγῶ πρὸς στιγμήν ὅτι δύναται τις νὰ ἐξηγήσῃ ὅλα τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν κατ' ἰδίαν ἀνθρώπων εἰς μίαν κοινωνίαν δι' ἐνστίκτων τινῶν ἢ διὰ τινων ἄλλων ἰδιοτήτων τῶν ἀτομικῶν ἀνθρώπων ἢ τῆς φυλῆς, τοῦ ἔθνους· π.χ. ἴσως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἐπιτυχία τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος διὰ μιᾶς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως τῶν συμβάντων ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ καρδίᾳ ἑνὸς ἐκάστου "Ἕλληνας μαραθανομαίχου κτλ. Ἐπίσης εἶναι ἴσως δυνατὸν καὶ γενικώτερον νὰ εὑρεθῇ διὰ τῆς ἐρεῦνης ὅτι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὅλα τὰ φαινόμενα ἐξηγοῦνται διὰ πόθων καὶ ἐνστίκτων, διὰ σκέψεων καὶ αἰσθημάτων καὶ ἔθνικῶν διαφορῶν ἢ οἰκονομικῶν ἀνισοτήτων, ὅτι ἐπομένως ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν τελευταίαν βίαν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἀλλ' ὅμως διὰ τοιούτων ἐρευνῶν δὲν γίνεται κατὰ δήλους καὶ ὁμηχανισμὸς τῆς ἐνότητος, τῆς κοινωνίας, ὡς οὔτε τὰ ἐπακολουθήματα τῆς μάχης τοῦ παραδείγματός μου. Καὶ ὅμως τὸ πρόβλημα εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο: ζητεῖται ὅχι μόνον πῶς ἐνεργοῦν οἱ ἀτομικοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τί εἶναι συμβίωσις ὁργανωμένη ἀτομικῶν ἀνθρώπων, εἰς τί συνίσταται αὕτη, πρόβλημα, τὸ ὁποῖον πρὸ παντὸς ἄλλου εἶναι ἐνδιαφέρον. Μόνον λοιπὸν ἡ δευτέρα ὁδὸς φέρει εἰς ἀποτέλεσμα, ὥστε νὰ γίνῃ καταληπτὸν τὸ πρόβλημα τοῦτο. Δηλαδή πρέπει νὰ γίνῃ ἀνάλυσις τῆς ὁργανωμένης συμβιώσεως διὰ ν' ἀνακαλυφθῇ ὁ μηχανισμὸς τῆς, ἐν τῇ ἐννοίᾳ δὲ ταύτῃ ὑπάρχει ἀκριβῶς μία μόνη μέθοδος πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος, ἡ ἐπαγωγὴ ἢ ἀνευπάσχησ προλήψεως καὶ προκατάληψεως.

¹⁾ Πρβλ. τὴν ἀνάλυσίν μου τοῦ λεγομένου ἀκοινωνήτου ἀνθρώπου ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ οἶκον. κ. κοιν. ἐπιστημ. Τομ. 6, σελ. 97 ἔ.: ὁ ἀτομικὸς ἄνθρωπος καὶ ἡ κοινωνία, κυρίως μετὰφρασιν ἄλλης πραγματείας μου ἐν *Kölnner Vierteljahrschrift für Soziologie* V, 3.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐπαγωγή ἔχει ἑνταῦθα ἰδιόζουσαν μορφήν. Πρέπει γὰρ γίνῃ ἀνάλυσις τοῦ ἀνθρώπινου κοινωνικοῦ βίου. Ἀλλ' ὁ κοινωνικὸς οὗτος βίος εἶναι γνωστός, διὰ τὰ συμπεριλάβω ὅλα τὰ δεδομένα εἰς τρεῖς κατηγορίας, 1. διὰ τῶν μυθολογικῶν διηγημάτων ¹⁾ καὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν πρωτογόνων λεγομένων λαῶν, 2. διὰ τῶν πραγματικότητων τοῦ κοινωνικοῦ βίου κατὰ τὴν ἐξέλιξίν του καὶ 3. διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ ἢ συγκροτοῦ κοινωνικοῦ βίου. Πρέπει γὰρ εἶναι ἡ οὐσία (τὸ οὐσιαστικόν, τὸ κύριον μέρος) τῶν πραγματικότητων τούτων διὰ κριτικῆς ἀναλύσεως καὶ παραβολῆς αὐτῶν καὶ διὰ στατιστικῆς. Ἡ οὐσία αὕτη εἶναι τότε ὁ κοινωνικὸς βίος ὡς ὁργάνωσις συμφιλιούτων (συνόντων) ἀνθρώπων ὅπως πράγματι παρήχθη, ἐξελιχθῆ καὶ ὑφίσταται. Ὡστε ἡ ἱστορικὴ λεγομένη σχολή, ὅπως καὶ ἡ συγκριτικὴ, εἶχον πληροῦσαι εἰς τὴν ὀρθὴν μέθοδον καὶ θὰ τὴν εἶχον μάλιστα εἶναι καὶ τελείως, εἰάν θὰ εἶχον ἐννοήσῃ ὅτι ἡ ἱστορία καὶ ἡ σύγκρισις δὲν ἀρκοῦν καὶ ὅτι πρέπει γὰρ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Μῦθος καὶ τὸ καθ' ἑαυτῶν καὶ δὴ καὶ ἀναλυτικῶς. Ἄν θὰ καταλήγῃ τις ἴσως πάντοτε εἰς ἀποτέλεσμα σαφές καὶ θὰ εἶναι πάντοτε ἀναμφιβόλως ἀνάγκη

1) Ἐξηγῶ δι' ὀλίγων πῶς πρέπει γὰρ ἐννοηθῆ ὁ μῦθος: ἕκαστος μῦθος περιέχει κατὰ τὴν γνώμην μου μίαν πρωτόγονον πραγματικότητα, διότι ὁ μῦθος εἶναι μία διήγησις ἐκ παραδόσεως μεταβιβάσει μὲν τὴν σημασίαν τῆς ἀναλόγου τῶν περιστάσεων ἀλλὰ μὴ μεταλλάσσουσα τὸν σκελετὸν τῆς, τὸ ἀρχικὸν πραγματικὸν περιεχόμενον τῆς. Ἄς ληφθῆ ὑπ' ὄψιν π. χ. ὁ μῦθος τῆς Γῆς: δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι ὁ μῦθος αὗτος ἔλαβε διὰ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν φιλοσόφων ὀλίγον κατ' ὀλίγον σημασίαν ἀλληγορικὴν ἀλλ' ὅμως ἡ ἱστορία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὅτι ἡ Γῆ ἔχει ὡς ἄνδρα τὸν ἴδιον υἱὸν τῆς, τὸν Οὐρανόν, καὶ ἔπειτα τὸν ἄλλον υἱὸν τῆς, τὸν Ὑπεριόν, δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ εἰάν τισι γάμοι δὲν ἀπειτέλουν καλλιὰν πραγματικότητα διασώθειον εἰς παραδόσειν. Ἔτερον παράδειγμα: ὁ Κάϊν φονεῖ τὸν Ἄβελ· ἡ γένεσις λέγει, σκοπίμως μεταβιβάσει τὸ ἐλατήριον τοῦ φόνου, ὅτι ὁ φόνος ἔλαβε χώραν ἐνταῦθα ζηλοτυπίας θερησκευτικῆς· ὁ σκελετὸς εἶναι λοιπὸν ὁ φόνος καὶ ἡ ζηλοτυπία, τὸ δὲ μόνον ἀρχικὸν φυσικὸν ἐλατήριον αὐτῆς εἶναι ἡ γυνή. Πρέπει λοιπὸν γὰρ προσπαθῆ κανεὶς γὰρ εἶναι τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ ἀρχικὸν πνεῦμα τοῦ μύθου, τὸ ὅποιον ἔπειτα ἴσως προσημεριάθη εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ διηγουμένου λαοῦ ἢ φιλοσόφου.

νὰ καταφύγη τις εἰς ὑποθέσεις, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι αἱ ἔρευναι περὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἔχουν ἰδιαιζοντά τινα χαρακτηρη-
 ρα. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι τὸ καταφύγιον ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ
 αὐτῶν ἀκόμη τῶν θετικωτάτων, αἱ ὁποῖαι ἐργάζονται μὲ τὰς
 ἀμέσους πραγματικότητας. Ἐπίσης θὰ εἶναι ἀνάγκη κατὰ τὰς
 ἐρεῦνας τοῦ κοινοτικοῦ βίου νὰ συμβουλευθῇ τις καὶ ἄλλας ἐ-
 πιστήμας καὶ νὰ δανεισθῇ ἀπὸ αὐτὰς διδασκαλίαις καὶ ὁρισμούς.
 Ἀλλὰ πράγματι δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενον ἀπόλυτον, ὥστε καὶ σὺ-
 δευία ἐπιστήμη, ἢ ὁποῖα εἶναι ἀπολύτως μεμονωμένη.

Τὴν διαίρεσιν τῆς ὅλης τῶν ἐρευνῶν τοῦ κοινωνικοῦ ἀν-
 θρώπινου βίου κατ' ἐξοχὴν (τοῦ κοινωνικοῦ γένους καὶ τῆς πο-
 λιτείας) δὲν τὴν θεωροῦ ὡς πρόβλημα σπουδαῖον. Καὶ ὅμως ἡ
 ὀρθὴ διαίρεσις εἶναι κατ' ἐμὴν γνώμην ἐκείνη, ἢ ὁποῖα εἶναι καὶ
 ἡ ἀπλουσιότης καὶ ἡ ἀνευ προλήψεων καὶ προὑποθέσεων. Τοι-
 αύτη διαίρεσις εἶναι ἡ τριμερὴς αὕτη : α) ἡ ἀρχὴ ἢ ἡ γένεσις τοῦ
 κατ' ἐξοχὴν κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, β) ἡ ἐξέλιξις του
 καὶ γ) ἡ φύσις, ἢ κατασκευὴ ἢ σύνθεσις, ἢ ὕψις, καὶ ἀναγκαιότης
 τῆς κατασκευῆς του.